

2014:26

Hassle Bösarps kyrka

Antikvarisk medverkan, 2014

Anna Rabow

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:26

Hassle Bösarps kyrka

- utvändig renovering

Antikvarisk medverkan, 2014
Fornlämning nr 10
Hassle Bösarps socken, 1249
Skurups kommun
Skåne län

Anna Rabow

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2014:26

Omslagsfoto: Nymålat fönster på norra långhusfasaden.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Skyddsföreskrifter enligt KML	6
Skadebild/Motiv till åtgärder	6
Utförda åtgärder	6
Tak och avvattning	6
Fasad	7
Fönster	8
Dörrar och tornluckor	9
Avvikelser från arbetshandlingar	9
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Övriga handlingar med relevans för ärendet	10
Bilaga - materialförteckning	12

Hassle Bösarps kyrkby ligger i Skurups kommun som är markerad på kartan.

Hassle Bösarps kyrka ligger på en höjd, omkring en kilometer söder om Skurup. Skala 1:4000.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Kyrkan har renoverats utvändigt. Höstern 2003 utfördes en omfattande renovering utfördes varmed årets åtgärder varit ringa och inneburit bättringsmålning och reparation av enstaka byggnadsdetaljer.

Administrativa uppgifter

Objekt	Hassle Bösarps kyrka, fastighetsbeteckning
Socken	Hassle Bösarp
Kommun	Skurup
Arbetshandlingar	2012-07-12, Förfrågningsunderlag Danewids Ingenjörbyrå AB
Länsstyrelsens diarienummer	2012-10-05, 433-16417-12
Regionmuseets diarienummer	L12.30-183-14, 1249
Byggherre/beställare	Skurups församling
Bygglédare/arkitekt	Niclas Hansson, Danewids Ingenjörbyrå
Entreprenör	Staffan Bergstöm, Rose Bergström & Son AB
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Anna Rabow
Byggnadstid	2014-04-09 till 2014-06-27
Slutbesiktning, antikvarie	2014-06-25
Slutbesiktning, besiktningsman	Jesper Carlsson, Tyréns, 2014-07-02
Bidrag till kulturmiljövård	Kyrkoantikvarisk ersättning
Rapport granskad av	Linn Ljunggren

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Den nuvarande kyrkan ersatte en medeltida föregångare och uppfördes i nyromansk stil efter ritningar av byggmästaren H Möller. Samme man var även inblandad i uppförandet av de närliggande kyrkorna i Solberga och Katslösa. Kyrkan består av västtorn, långhus, och absid. Fasaderna är enkelt utformade med vitmålad puts och putsdekor i form av rundbågsgesimser som återkommer på långhus, absid, torn och ovanför västporten.

Vid en stor renovering som utfördes 1966 ska hela kyrkan ha putsats med kalkcementputs och avfärgad med akrylhartsfärg och cementfärg. Kyrkan renoverades utvändigt under hösten 2003, se rapport *Hassle Bösarps kyrka, 2004:14*, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne. Vid den renoveringen lades tegeltaket om i sin helhet, undertaket av stickspån ersattes med panel, taklaget reparerades, tornspirans koppartak lades delvis om, fasaderna slammades och avfärgades med kc-färg, plåtarbetena ersattes med nya i koppar, snickerierna lagades och målades, fönstren glasades om och minnesstenen förgylldes. Sprickorna i den befintliga putsen, som till består av hårt kc-bruk, lagades.

Hassle Bösarps kyrka under fasadrenoveringen, maj 2014.

Skyddsföreskrifter enligt KML

Kyrkan är skyddad enligt 4 kap KML (Kulturmiljölagen) då den är uppförd före år 1940. Enligt 2 § ska kyrkobyggnader vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

Skadebild/Motiv till åtgärder

Kyrkans putsade fasader var i behov av rengöring, lagning och målning. Det fanns en hel del fasadsprickor vid främst fönstren. Fönstren var i behov av kittlagning, skrapning och ommålning och dörarna var i behov av ny ytbehandling.

Utförda åtgärder

Tak och avvattning

Tegeltaket på långhuset var i bra skick och åtgärdades inte mer än att några pannor som var ur läge rättades till. Taket lades om i sin helhet med nya underbrädor, papp, läkt och tegelpannor hösten 2003. Även torntakets koppartäckning var i gott skick och delar av det lades om 2003.

Absidetakets före och efter målning. Taket rengjordes, skrapades och avfärgades med "Pentur Solo".

Absiden är täckt med skivtäckning i galvad plåt som var avfärgad i rött. Taket hade flagad färg och var främst på de nedre delarna täckta med lav. Taket skrapades från löst sittande färg, rengjordes med algtvätt och rostskyddsmålades med blymönja. Därefter täckmålades taket med *Pentur solo* rödbrun med beteckningen LG 418 och NCS-kod 5040-Y90R. Enligt produktbeskrivningen är det en Alkali-resistent lösningsmedelsburen täckfärg. Vid de senaste fyra omålningarna ska alkylolinolja ha använts.

En ny blyplåt monterades mellan långhus och torn då de två befintliga plåtarna inte täckte skarven mellan tak och fasad tillräckligt bra.

Fasad

Putsen var i bättre skick än väntat varmed de omputsade ytorna blev ringa. Ett fåtal utvändiga sprickor fanns vid fönsterbröstningarna. Vid två av långhusets fönster fanns fasadsprickor, både vid det södra och det norra fönstret som är närmast absiden. Sprickorna var störst på den norra sidan. Det fanns även sprickor på västtornets västra fasad, ovanför portens omfattning. Sprickorna kratsades ur till murverkets grund.

Fasaderna rengjordes noggrant från löst sittande färg och puts med joslästring. Fasaderna rengjordes med algbekämpningsmedel. Det är främst tornets nordvästra sida som är utsatt för väder och vind och som var drabbat av

T.v. tornet som avfärgats en gång med hydraulit och t.h. långhusets södra fasad som avfärgats två gånger med samma färg.

rödalger. Därefter tvättades fasaderna. Sprickorna lagades med kc-bruk av fabrikatet *Weber* likt den omgivande putsen med grundning och utstockning varefter de slutputsades med Saint Astiers hydrauliska jurakalk med 0-4 mm ballast. Mindre sprickor åtgärdades inte utan fylldes igen med färg. Fasaderna vattnades och avfärgades med två lager kc-färg, *Målarkalk Hydraulit Extra*. För att få en skyddande yta avfärgades fasaderna ytterligare två gånger med kalkstrykning. Till kalkstrykningen användes *Kulekalk* från *Målarkalk* som blandades på plats.

Ankarjärn och andra järndetaljer, varav de flesta inte är synliga, utan täckta av ett tunt lager puts, rostskyddsmålades med blymönja före putsning.

Fönster

Fönstren på kyrkan består av stora långhusfönster med spröjsar av både järn och trä samt runda spröjsade tornfönster i trä. Fönstren var i ganska gott skick då det bara var knappt elva år sedan de kittats om i sin helhet. Då byttes de flesta glas ut mot ojämna så kallade kulturglas. På de få ställen där kittningen inte var fullgod togs kittet bort och ersattes med nytt linoljebaserat kitt som lades på för hand.

Järnfönstren och järnspröjsarna skrapades, rostskyddmålades med blymönja och slutströks med utspädd utvändig linoljefärg från Engwall o. Claesson i kulören järnoxidsvart. Linoljefärg är en linoljebaserad traditionell oljefärg baserad på svensk rå kallpressad linolja. Träspröjsarna skrapades likaså från löst sittande färg,

Långhusfönster och tornfönster, efter att de avfärgats med järnoxidsvart linoljefärg från Engvall o. Claesson.

grundades och mellanströks med utspädd linoljefärg och slutströks slutligen med outspädd linoljefärg liksom järnspröjsarna. De runda tornfönstrens solbänkar i galvad plåt bättringsmålades också med samma svarta färg.

De stora fönstren på långhuset har solbänkar i gjutgods och på dem hade en del av färgen flagat. Dessa skrapades och avfärgades i svart som förut med färgen Isoguard pansar från *Isotrol*.

Dörrar och tornluckor

På de två ekdörrarna till västportalen och absiden hade ytbehandlingen slitits ner. De grånade ytorna slipades försiktigt ner och träet behandlades med kokt linolja och terpentin. Rostiga gångjärn, trycken och nyckeltavlor rostskyddsmålades och avfärgades i svart linoljefärg.

Tornluckorna var likaså i behov av behandling och slipades och behandlades med linoljefernissa. Vid 2003 års renovering byttes de södra tornluckorna och behandlades med en linolja och trätjära.

Avvikelser från arbetshandlingar

Tegeltaket på långhuset, liksom koppartaket på tornet, var i bra skick och åtgärdades inte.

Huvudentrén i väster, t.v. före ytbehandling och t.h. efter oljning av träporten.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna har utförts med hänsyn till kyrkans kulturhistoriska värden och i stort sett med samma material som tidigare renoveringar. Arbetena har skett, enligt länsstyrelsens rekommendationer, under medverkan av antikvarie genom två plastbesök. Enligt länsstyrelsens var åtgärderna att betrakta som underhåll varmed det inte krävdes något tillstånd.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Hassle Bösarps kyrka, Antikvarisk kontroll 2003, Rapport 2004:14, Cecilia Pantzar Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
Byggmötesprotokoll nr 1, 2014-04-09, Danewids Ingenjorsbyrå AB
Byggmötesprotokoll nr 2, 2014-07-02, Danewids Ingenjorsbyrå AB

Absidens dörr, t.v. före ytbehandling och t.h. efter oljning av trädörren och avfärgning av trycke och räcke.

Lund 2014-09-25

Anna Rabow

Bilaga - materialförteckning

Materialförteckning fasadrenovering 2014:

Blästring	JOS Bläster doloblast blästersand
Putslagning	KC-bruk, Weber
Slutputsning	Hydrauliskt jurakalkbruk, Saint Astier, NHL 3.5 1:2
Avfärgning, fasad, grundning	Hydraulit Extra, Målarkalk 2 ggr
Avfärgning, fasad	Kulekalk blandning, Målarkalk, 2 ggr
Rostskyddsgrund, ankarjärn, plåttak, smidesräcken	Blymönja, Introteknik
Rostskyddsgrund, solbänkar	Isoguard Pansar, Introteknik
Avfärgning, fönster	Utvändig linoljefärg, järnoxidsvart, Engvall o. Cleasson
Smide	Utvändig linoljefärg, järnoxidsvart, Engvall o. Cleasson
Avfärgning, plåttak	Pentur Solo, LG 418 rödbrun, NCS-kod 5040-Y90R
Dörrar	Kokt linolja och terpentin
Ljudluckor	Linoljefernissa, Ottossons färgmakeri AB

2014-08-20

Staffan Bergström, Rose Bergström & Son AB

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pyn ten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundratorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jakobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Käseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarp sn, AM, Anna Rabow, 2014

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

